

UDC (УДК) 342238 : 242.7(4)
JEL Classification: K 10; K 23

Бондаренко Вікторія Анатоліївна,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення
Львівського державного університету внутрішніх справ
e-mail: qwsrty0304@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2326-4394

Єсімов Сергій Сергійович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ
e-mail: esimov_ss@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9327-0071

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. За допомогою методології системного аналізу розглянуто теоретичні підходи до визначення правового регулювання діяльності поліції щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина в країнах-членах Європейського Союзу в контексті європейської інтеграції України в умовах реформаційних процесів, що відбуваються у національній правоохоронній системі. Проаналізовано загальноєвропейські підходи до правового регулювання діяльності поліції та вплив законодавства Європейського Союзу і рішень Європейського суду з прав людини на стан захисту прав і свобод людини у діяльності поліції. Охарактеризовано основні засади правового регулювання забезпечення прав і свобод у діяльності поліції країни з федеративним устроєм – Федеративної Республіки Німеччини та країни з унітарним устроєм – Франції. Обґрунтовано потребу впровадження апробованого часом і практикою позитивного досвіду правового регулювання діяльності поліції.

Ключові поняття: поліція, права і свободи людини та громадянина, Європейський Союз, поліція ФРН, поліція Франції.

Bondarenko Viktoriia,

Candidate of Law,
Associate Professor of the Department of Foreign Languages
and the Culture of Professional Communication,
Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: qwsrty0304@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2326-4394

Yesimov Serhii,

Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Administrative Law Disciplines,
Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: esimov_ss@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9327-0071

LEGAL REGULATION OF POLICE ACTIVITIES CONCERNING THE PROMOTION OF RIGHTS AND FREEDOM OF MAN AND CITIZEN IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES

Abstract. Using the methodology of the system analysis, the theoretical approaches to the definition of legal regulation of the police activities concerning the promotion of the rights and freedoms of man and citizen in the

context of European integration of Ukraine under the conditions of the reform processes in the national law-enforcement system are considered. The influence of the legislation of the European Union and the decisions of the European Court of Human Rights on the state of human rights and freedoms in the police activities are analyzed. The basic principles of the legal regulation of the promotion of rights and freedoms in the police activities of the countries with the federal system (the Federal Republic of Germany) and the unitary system (France) are described. The legal regulation of the German police activities is divided into federal legislation and legislation of subjects of the federation. The German police structure includes federal police and land police. The main body of normative legal acts in the field of regulating the police activities to ensure the rights and freedoms of man and citizen constitute regional acts. In France, despite the existence of various units within the police – the National Police, Municipal Police, and the Gendarmerie, the main legislation on police activities was adopted at the state level, due to the historic approach to the legal regulation of the state mechanism. The development of legal regulation of the police activities concerning the promotion of the rights and freedoms of man and citizen in the countries of the European Union is a logical consequence of competition between the multidirectional interests of the state and civil society, which is expressed in the formation of a complex system. The necessity of implementing the positive experience of the legal regulation of the police activities is substantiated.

Key concepts: police, rights and freedoms of man and citizen, European Union, police of Federal Republic of Germany, French police.

DOI 10.32518/2617-4162-2019-2-28-36

Вступ

Усвідомлюючи соціальну цінність людської особистості, наділяючи її правовими якостями, держава та суспільство поступово прийшло до усвідомлення необхідності надання правам і свободам людини та громадянина особливого статусу. Еволюційно виникла потреба формування правових і організаційних засобів захисту прав і свобод громадян і всередині держави, і на міжнародному рівні. У світі існує логічний взаємозв'язок внутрішньодержавних і міжнародних засобів захисту прав і свобод людини та громадянина. Опору на міжнародно-правові стандарти в сфері законодавчого і правозастосовного забезпечення прав і свобод людини та громадянина необхідно поєднувати з тим, наскільки вони відповідають Конституції України та впроваджуються у національну правову систему відповідно до Плану реалізації Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами – з іншого. Законодавство європейських держав, імплементуючи в правове регулювання діяльності поліції вимоги судової практики Європейського суду з прав людини до застосування основних принципів судочинства у межах діяльності адміністрації, посприяло підвищенню результативності в забезпеченні прав громадян поліцією. З огляду на цей позитивний досвід, завдання імплементації цих вимог у національну правоохоронну систему є одним із пріоритетних.

Науковому осмисленню проблеми використання досвіду правового регулювання діяльності поліції країн-членів Європейського Союзу щодо забезпечення прав і свобод

людини та громадянина присвячені праці учених: О. Андрійко, В. Варенка, І. Голосніченка, В. Захарова, А. Ключніченка, Ю. Кідрука, І. Кириченка, М. Коваля, В. Колпакова, А. Комзюка, М. Корнієнка, С. Мосьондза, В. Суценка, О. Остапенка, С. Петкова, Ю. Римаренка та ін.

Мета статті полягає в аналізі та узагальненні правового регулювання діяльності поліції щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина в країнах-членах Європейського Союзу.

1. Загальні підходи до правового регулювання діяльності поліції щодо забезпечення прав і свобод людини в Європейському Союзі

Значний вплив на законодавство європейських держав, що стосується діяльності органів поліції щодо забезпечення прав людини, має право Європейського Союзу. Діяльність органів поліції належить до «третьої опори», що передбачає обмежену компетенцію Європейського Союзу з регулювання діяльності органів поліції держав-членів Європейського Союзу. Проте наднаціональне право має значення для регулювання даних питань у межах національних правопорядків.

По-перше, у межах правопорядку Європейського Союзу існує загальнообов'язковий для всіх держав-членів установчий акт, спрямований на захист прав людини, – Хартія Європейського Союзу про основні права від 7 грудня 2000 року [1]. Це об'ємний текст, який, окрім прав, що стали класичними в науці та практиці, доволі докладно конкретизує низку прав людини, які безпосередньо стосуються діяльності органів поліції.

Серед них, зокрема: заборона катувань (стаття 4); повага до приватного та сімейного життя (стаття 6), захист даних особистого характеру (стаття 7); право на доступ до документів (стаття 42), низка прав, що стосуються сфери правосуддя, які частково застосовуються в адміністративному процесі (право на ефективне оскарження та на доступ до неупередженого суду (стаття 47), презумпція невинності та право на захист (стаття 48), принципи пропорційності при визначенні злочинів і покарань (стаття 49) тощо.

По-друге, ті наднаціональні ініціативи Європейського Союзу в сфері діяльності поліції, що існують сьогодні (наприклад, співпраця поліції держав-членів у межах Шенгенської інформаційної системи, Європол і інші), свідчать про стурбованість європейського законодавця питаннями забезпечення прав людини у межах діяльності органів поліції [2, с. 22].

Наприклад, у Конвенції про створення Європолу від 26 липня 1995 року вказується на питання забезпечення прав громадян у межах діяльності даного наднаціонального органу: захист персональних даних (стаття 14), доступ до персональної інформації про особу, що зберігається в інформаційній системі Європолу (стаття 19), право особи на виправлення його особистої інформації, що зберігається в даній системі (стаття 20) тощо [3].

Актуальність питань про захист персональних даних громадян у межах діяльності національних органів влади привела європейського законодавця до необхідності прийняття низки наднаціональних актів із питань, що розглядаються.

На рівні права Європейського Союзу існують загальні норми, що стосуються забезпечення прав громадян у діяльності органів влади, профільні акти, що стосуються забезпечення прав громадян при взаємодії органів поліції держав-членів. Кількість нормативного матеріалу в сфері забезпечення прав громадян у межах діяльності поліції на рівні права Європейського Союзу незначна, оскільки компетенція з даних питань залишається на національному рівні.

Інша справа щодо права Ради Європи, яке, завдяки обов'язковій юрисдикції Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), зробило можливим застосування міжнародно-правових зобов'язань у національному законодавстві у сфері діяльності поліції.

Окрім судової практики Європейського суду з прав людини, яка є найдієвішим чинником зміни національних правопорядків щодо забезпечення прав громадян у діяльності поліції, також існує право Ради Європи, що стосу-

ється забезпечення прав людини в сфері діяльності поліції. Воно застосовується не тільки до діяльності поліції європейських держав, але також має значення для України як члена Ради Європи.

Незважаючи на свій рекомендаційний характер, Європейський кодекс поліцейської етики (European Code of Police Ethics), розроблений Комітетом міністрів Ради Європи, є дуже цікавим актом Ради Європи стосовно його змісту. Акт встановлює загальні принципи діяльності поліції та забезпечення прав громадян. У цьому акті визначаються: поняття поліцейської діяльності (пункт 1); принцип законності в діяльності поліції (пункт 2-6); місце поліції в структурі органів державної влади (пункт 7-11); організаційні основи діяльності поліції: підготовка особового складу, права співробітників поліції (пункт 12-34); керівні принципи діяльності поліції, що стосуються обшуків, арештів, слідчих дій (пункт 35-58); контроль дій поліції (пункт 59-63); міжнародно-правова взаємодія органів поліції (пункт 64-66) [4].

Найбільш значущим внеском Ради Європи та її органів щодо правового регулювання забезпечення прав і свобод громадян у діяльності поліції є судово-практика Європейського суду з прав людини.

Судова практика пішла по шляху розширеного тлумачення тексту Конвенції, де, на перший погляд, немає положень, що стосуються забезпечення прав громадян у діяльності поліції. Однак автономна інтерпретація статті 6 Європейської конвенції щодо захисту прав людини і основоположних свобод Європейським судом із прав людини дала можливість застосувати до діяльності органів поліції вимоги справедливого судового розгляду, що використовувалися спочатку лише у судочинстві.

Як показують дослідження застосування принципів судочинства в адміністративній та правоохоронній діяльності поліції, вони є сучасною тенденцією правотворчості будь-якої держави-члена Європейського Союзу та дають змогу забезпечити основні права і свободи громадян у діяльності органів поліції.

Правове регулювання судочинства складено з метою забезпечення прав і свобод громадян, що найвиразніше виявляється в кримінальному процесі. Правове регулювання кримінального судочинства містить певну кількість гарантій прав учасників процесу, що пов'язано з серйозними наслідками для одного з учасників даного виду судочинства – обвинуваченого.

Як наслідок, правове регулювання забезпечення прав і свобод громадян у діяльності

поліції держав-членів Європейського Союзу ґрунтується на нормах, що регулюють судочинство, зокрема, на право громадян на захист. Така тенденція простежується майже у всіх європейських державах і здебільшого викликана діяльністю законодавця Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини.

Європейський суд з прав людини у межах динамічної інтерпретації статті 6 Конвенції щодо захисту прав людини і основоположних свобод 1950 року, що стосується права на справедливий судовий розгляд, встановив, що вимоги цього положення Конвенції стосуються не тільки розглядів у суді, але й відносин громадян з органами виконавчої влади.

Наприклад, Європейський суд з прав людини визнав, що окремі види ліцензійно-дозвільної діяльності в сфері атомної енергії; ліцензійної діяльності, спрямованої на регулювання окремих видів професійної діяльності; процедури експропріації приватної власності; заборони будівництва суперечать положенням про цивільні права й обов'язки громадян. Незважаючи на те, що дані дії здійснюються не у межах судового провадження, а адміністративного провадження органів поліції держави-члена Європейського Союзу, не звільняють ці органи від обов'язку дотримання принципів справедливого розгляду, встановлених статтею 6 Конвенції щодо захисту прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Аналогічно відбувається і в сфері кримінального правосуддя: Європейський суд з прав людини інтерпретує положення статті 6 Конвенції щодо захисту прав людини і основоположних свобод 1950 року як обов'язкове до застосування органами виконавчої влади (зокрема, органами поліції) у межах окремих видів діяльності, обґрунтовуючи це тим, що вони є за своєю природою кримінальним переслідуванням (наприклад, накладення штрафу) і тому вимагають застосування спеціальних процесуальних гарантій забезпечення прав для осіб, які беруть участь у них.

Окремі адміністративні провадження (зокрема, про вчинення адміністративних правопорушень) стали розглядатися Європейським судом з прав людини як кримінальні, а не адміністративні провадження, що призвело до необхідності імплементації у дані провадження спеціальних судових гарантій прав для осіб, які беруть у них участь. Такими адміністративними провадженнями національних правопорядків Європейський суд з прав людини визнав: вилучення водійського посвідчення як адміністративне покарання; адміністративне покарання у вигляді неустойок і пені, що накладаються на громадян у сфері податкового

законодавства; адміністративні покарання, що застосовуються органами виконання покарань щодо осіб, позбавлених волі; адміністративні санкції, що накладаються митними органами у межах проваджень про правопорушення в митній сфері.

Як свідчить судова практика Європейського суду з прав людини, адміністративні провадження (провадження про адміністративні правопорушення, окремі види ліцензійно-дозвільної діяльності органів поліції європейських держав) є видами судових розглядів, до яких застосовуються вимоги статті 6 Конвенції щодо захисту прав людини і основоположних свобод 1950 року, тому, що вони зачіпають основні права та свободи громадян.

Європейська Комісія з прав людини дозволила Європейському суду з прав людини у контексті автономії та розширювальної інтерпретації положень Конвенції щодо захисту прав людини і основоположних свобод накласти на держави-члени Ради Європи зобов'язання щодо застосування судових процесуальних гарантій прав людини в адміністративних провадженнях.

Конкретні прояви такого запозичення ми можемо виявити в законодавчих актах, що регулюють взаємодію адміністрації з громадянами. Наприклад, ознайомлення з обов'язками французької адміністрації у взаємодії з громадянами, встановленими Законом «Про права громадян у взаємодії з адміністрацією» від 12 квітня 2000 року № 2000-321, дозволяє виявити явні ознаки застосування процесуальних механізмів судового права в адміністративному праві. Зокрема, тут застосовуються вимоги прозорості адміністративного провадження, які цілком імітують аналогічний принцип судового права – принцип гласності [5].

Можна відзначити, що права громадянина на виправлення інформації, яка стосується його особисто, є правом на захист, яке є головним правом громадянина у кримінальному судочинстві. Французький законодавець встановив вимогу щодо обміну інформацією між громадянином і адміністрацією у межах адміністративного провадження, що є копією судового принципу змагальності. Інші приклади французького адміністративного провадження також свідчать про те, що на сучасному етапі розвитку адміністративного права запозичення принципів із судочинства є поширеним явищем, спрямованим на підвищення гарантій прав громадян у діяльності органів поліції.

Аналогічним чином справа йде у Федеративній Республіці Німеччина. Як вказує Е. Шмідт-Ассманн: «Вчення про критерії

публічно-адміністративної діяльності звертається до основоположних питань правомірного, розсудливого й практичного здійснення публічного адміністрування. Критерії утворюють «нормативні орієнтири публічно-адміністративної діяльності» у націленому на правильність значенні, яке виходить за межі правомірності: рівноправність, відповідальність, ощадливість, ефективність, транспарентність, прийнятність тощо. Вони є гарантіями раціональності публічно-адміністративної діяльності. З точки зору історії розвитку вони збагачуються завдяки ідеї права та завдяки скарбниці досвіду загальних роздумів про справедливість і практичність, які практика обґрунтування інших правничих систем визначає чіткіше» [6, с. 358].

Закон ФРН «Про адміністративні провадження» від 25 травня 1976 року встановив низку правових процесуальних гарантій, однозначно запозичених зі судового права. Положення аналогічні тим, що знаходяться у подібному французькому законі: обов'язок щодо інформування особи та ідентифікації адміністрації, інформування про діловодство за допомогою мережі Інтернет. Тут можуть розглядатися ознаки застосування принципу гласності в адміністративному процесі; можливість особи надати всю необхідну інформацію і, зокрема, засоби доказування, зобов'язання адміністрації щодо заслуховування учасників провадження як вияв принципу змагальності та права громадян на захист громадян у межах провадження.

2. Правове регулювання забезпечення прав і свобод громадян у діяльності поліції Федеративної Республіки Німеччина

Правове регулювання забезпечення прав і свобод громадян у діяльності поліції країн-членів Європейського Союзу передбачає розгляд на прикладі Франції – унітарної держави, Федеративної Республіки Німеччина – держави з федеративним устроєм.

По-перше, на наш погляд, необхідно звернути увагу на конституційне регулювання прав і свобод громадян та їх вплив на правове регулювання діяльності поліції. По-друге, необхідно відзначити те, що законодавче регулювання в цих країнах Європейського Союзу має низку особливостей, оскільки в цих країнах існує місцева поліція, поліція суб'єктів федерації, що відображається на правовому регулюванні діяльності органів поліції.

У двох розглянутих державах Європейського Союзу (Франція та Федеративна Республіка Німеччина) застосовується європейське право, яке має значний вплив на внутрішній

(національний) правопорядок і безпосередньо позначається на правовому регулюванні забезпечення прав і свобод громадян у діяльності поліції даних держав.

Правове забезпечення прав громадян у Федеративній Республіці Німеччина в діяльності будь-якого органу влади здійснюється на рівні Основного Закону держави. Принцип захисту прав людини та громадянина в діяльності органу влади Федеративної Республіки Німеччина зведений в примат німецького правопорядку, бо в першому положенні німецької конституції зазначається: «Людська гідність недоторканна. Поважати та захищати – обов'язок всієї державної влади (стаття 1). Основні права обов'язкові для законодавчої, виконавчої та судової влади як безпосередньо чинне право» [7].

Основний закон Федеративної Республіки Німеччина встановлює загальні гарантії прав громадян щодо державної влади. Наприклад, у пункті 4 статті 19 вказано: «Якщо права будь-якої особи порушені державною владою, вона може звертатися до суду. Якщо не встановлена інша підсудність, діє загальний судовий порядок» [7].

Блок конституційних норм закріпив у ролі мети будь-якого політичного союзу – забезпечення природних і невід'ємних прав людини (стаття 2) і уточнив, що створення декларації було направлено на те, щоб, незмінно перебуваючи перед наглядом усіх членів суспільного союзу, (вона) постійно нагадувала їм права й обов'язки, щоб дії законодавчої та виконавчої влади, які в будь-який час можна було б порівняти з метою кожного політичного інституту, зустрічали більшу повагу (преамбула) [7].

Тлумачення конституційних прав і органами конституційної юстиції – Федеральний конституційний суд ФРН і Конституційна рада Франції, і органами адміністративної юстиції – Федеральний адміністративний суд ФРН і Державна рада Франції – дає змогу здійснити конкретну імплементацію даних прав у діяльності органів влади (зокрема і поліції).

Судова практика органів правосуддя дає змогу забезпечити застосування прав і свобод громадян у діяльності поліції держав-членів Європейського Союзу шляхом накладення певних зобов'язань або на законодавця, що регулює діяльність органів поліції, або на поліцію у межах правозастосовної діяльності.

На законодавчому рівні правове регулювання забезпечення прав і свобод громадян у діяльності поліції ФРН відрізняється однією характерною особливістю, пов'язаною з федеративним адміністративно-територіальним устроєм цієї держави. Тут існує не тільки федеральне законодавство, але й низка законо-

давчих актів земель, що регулюють діяльність органів поліції. Кожна з 16 федеральних земель прийняла Закон «Про поліцію» або еквівалентний акт.

Закони «Про поліцію» існують у землях Баден-Вюртемберг, Бремен, Саксонії, Північні Рейн-Вестфалія і Саару. Закони «Про суспільний лад і безпеку» існують у землях Гамбург, Гессен, Мекленбург-Нижня Померанія, Саксонії-Ангальт і Нижня Саксонія. Закони про завдання і закони федеральних земель, що регулюють діяльність поліції відповідного суб'єкта федерації, містять низку принципів діяльності; обов'язків і прав співробітників поліції; умов застосування повноважень тощо. Закони містять положення, що стосуються гарантій прав громадян у діяльності поліції.

Наприклад, Закон «Про завдання і повноваження баварської земельної поліції», перераховуючи в другому розділі Закону повноваження поліції, уточнює межі їх дій; терміни (або їх тривалість); ставить умови, при яких дії можуть бути реалізовані. Окремо Закон встановлює низку зобов'язань поліції щодо захисту персональних даних (стаття 30) [8].

Майже аналогічно складені закони про поліцію інших суб'єктів Німецької Федерації. Незважаючи на законодавче регулювання діяльності поліції та забезпечення прав громадян на рівні суб'єктів федерації, в ФРН існує федеральне законодавство зі запропонованих питань. Наприклад, існує Закон ФРН «Про адміністративне провадження» від 25 травня 1976 року, який встановив низку обов'язків адміністрації, гарантій прав громадян у зверненні до органів виконавчої влади. Серед них, наприклад: встановлення конкретних термінів прийняття рішень адміністрації; обов'язок інформування та ідентифікації адміністрації; умови дійсності актів і дій адміністрації тощо.

Іншим актом, спрямованим на захист прав громадян при взаємодії з органами державної влади, є Закон ФРН «Про повноваження органів поліції (або безпеки)». Подібні нормативні акти існують у Баварії, Бранденбурзі та Тюрінгії. 27 лютого 1985 було прийнято Закон ФРН «Про державну службу». Цей Закон застосовується усіма державними службовцями федерального рівня та встановлює низку обов'язків державних службовців.

Відповідно до Закону ФРН «Про чиновників федеральної поліції» органи федеральної поліції, які підпорядковуються Федеральному міністерству внутрішніх справ ФРН, обмежені лише спеціальними функціями з підтримки правопорядку: забезпечення безпеки пові-

тряного та залізничного транспорту; кордонів федерації тощо [9].

Проте, незважаючи на обмежений характер спеціальних функцій федеральної поліції, зумовлений федеральним устроєм німецької держави, в якому функції з підтримання правопорядку знаходяться в компетенції суб'єктів федерації, блок нормативного матеріалу, що регулює діяльність федеральної поліції, є доволі великим. Окрім загального Закону «Про чиновників федеральної поліції», конкретними галузевими законами ФРН, які регулюють її діяльність, є: Закон ФРН «Про перебування на території ФРН»; Закон ФРН «Про біженців»; Закон ФРН «Про безпеку на повітряному транспорті» тощо.

Усі закони, що регулюють тією чи іншою мірою діяльність федеральної поліції, містять положення про дотримання прав громадян у діяльності поліції, відповідності, пропорційності та необхідності дій адміністрації і поліції.

3. Правове регулювання забезпечення прав і свобод громадян у діяльності поліції Франції

Чинне французьке конституційне право, як і Основний закон ФРН, мають положення, що встановлюють дотримання прав і свобод громадян як обов'язок будь-якого органу влади. Ці вимоги застосовуються в діяльності органів поліції. Блок конституційних норм Франції, який, на думку Конституційної ради Франції, охоплює Декларацію прав людини та громадянина від 26 серпня 1789 року, містить повний перелік прав і свобод. У Франції, завдяки централізованому адміністративно-територіальному устрою держави, регіональне (місцеве) законодавство, що регулює питання забезпечення прав і свобод громадян у діяльності поліції, не існує, незважаючи на те, що в державі існують підрозділи муніципальної поліції.

У Франції забезпечення правопорядку за Конституцією частково покладено на плечі громадян, що відповідає, на наш погляд, ультра ліберальним ідеям цієї держави.

На відміну від ФРН, законодавство, що регулює діяльність поліції, зокрема і місцевої (або муніципальної), існує тільки на загальнонаціональному рівні. Варто зазначити, що органами підтримання правопорядку у Франції є не тільки місцева і Національна поліція, а й жандармерія, що підпорядкована Міністерству оборони. Як наслідок, правове регулювання діяльності поліції у Франції, яке є суто національним, все ж таки розділене на три нормативних блоки.

Французька муніципальна поліція створена з метою підтримки правопорядку та здій-

снення окремих адміністративних дій (наприклад, ліцензійно-розпорядчої діяльності), реалізується під керівництвом мера населеного пункту.

Функції муніципальної поліції регулюються Загальним кодексом місцевої влади, який уточнює, що, крім підтримки правопорядку, безпеки та чистоти в комуні, мер і співробітники муніципальної поліції наділені нормативною владою з регулювання дорожнього руху, видачі дозволів на будівництво, мають права накладати штрафи за правопорушення.

З огляду на унітарний адміністративно-територіальний устрій Франції муніципальна поліція є лише субсидіарним підрозділом Національної поліції в структурі органів з підтримання правопорядку, а правове регулювання її діяльності – обмеженим. Це є серйозною відмінністю від структури поліції в ФРН, де основна частина владних повноважень із підтримання правопорядку зосереджена на рівні земель, а не на національному рівні.

Як наслідок, правове регулювання діяльності Національної поліції Франції є більш об'ємним і докладним, а правове регулювання забезпечення прав громадян у діяльності Національної поліції більш очевидним.

Якщо звернутися до Деонтологічного кодексу Національної поліції Франції, який був встановлений Декретом уряду від 18 березня 1986 року, то текст складений доволі коротко, але водночас повно виражає обов'язки співробітників Національної поліції та жандармерії [10, с. 178]. Цей акт є знаковим, тому що вручається кожному співробітнику під час професійної підготовки і є основним актом, що регулює права й обов'язки. Цим же актом передбачено заходи контролю за виконанням професійних обов'язків. Варто відзначити, що з перших же рядків розглянутого тексту стає очевидним, що виконавча влада і законодавець Франції віддають пріоритет саме захисту прав громадян. У статті першій цього Кодексу зазначається: Національна поліція сприяє на всій території гарантії дотримання прав, захисту інститутів Республіки, підтримання правопорядку, захисту громадян і власності. Стаття друга Кодексу серед обов'язків співробітників поліції щодо дотримання законності однозначно висуває на перше місце права людини, оскільки спирається на положення Декларації прав людини та громадянина (1789 року): Національна поліція виконує обов'язки, поважаючи Декларацію прав людини і громадянина, Конституцію, міжнародні зобов'язання та закони.

Варто звернути увагу і на те, що глава перша тексту (наступна відразу за загальним

положеннями) присвячена обов'язкам (а не правам) співробітників Національної поліції та жандармерії. Серед них: абсолютна повага до громадян незалежно від раси, соціального статусу та національності; заборона катувань і подібних нелюдських дій; пропорційне та необхідне використання сили тощо.

Глава третя кодексу присвячена контролю дій поліції, що свідчить про бажання законодавчої влади обмежити дії співробітників поліції з метою дотримання прав громадян.

Низка інших актів французького законодавства також регулює діяльність поліції. Однак вони менш цікаві з погляду правового регулювання забезпечення прав і свобод громадян у діяльності поліції. Захист прав громадян від порушень поліції знайшов підтримку у французькому законодавстві з боку органів правосуддя (насамперед органів адміністративної юстиції), які зуміли за відсутності нормативної бази обмежити дії представників органів поліції в межах прецедентного права (судової практики).

Д. Калянов, розглядаючи правове регулювання діяльності поліції в країнах Європи, зазначає, що правове регулювання діяльності поліції слід розглядати як сукупність різних форм і методів юридичного впливу держави за допомогою нормативно-правових актів та інших засобів юридичної техніки на суспільні відносини, які виникають щодо визначення принципів, завдань, прав і обов'язків працівників поліції в зазначеній сфері, а також порядок їх реалізації [11, с. 36].

Висновки

Розвиток правового регулювання діяльності поліції щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина в країнах Європейського Союзу є закономірним наслідком конкуренції різноспрямованих інтересів держави та громадянського суспільства, що виражено у формуванні складної системи, елементи якої поряд із державним юридичним правом виступають, доповнюють, коректують, а іноді і фактично замінюють його форми недержавного соціального права (насамперед, звичайне, корпоративне і муніципальне право). Законодавство європейських держав включило в адміністративно-правове регулювання діяльності поліції вимоги судової практики Європейського суду з прав людини щодо застосування основних принципів судочинства у межах діяльності адміністрації, що посприяло підвищенню рівня захисту прав громадян у діяльності поліції. Взаємодія Європейського суду з прав людини і національних судових юрисдикцій зумовлена сутністю процесу та властивими йому цінностями, виро-

бленими історичним розвитком права на справедливий судовий розгляд, що, своєю чергою, не було даровано Європейською конвенцією з прав людини, а зародилося еволюційним шляхом у національних юрисдикціях задовго

до прийняття Конвенції і нині закріплено як загальновизнаний принцип міжнародного права, залишаючись водночас на рівні правозастосування національним правом за своїм характером і змістом.

Список використаних джерел

1. Хартія Європейського Союзу про основні права. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524 (дата звернення 22.03.2019).
2. Дорош Л., Івасечко О. Особливості функціонування та виклики розвитку ЄС у близькій перспективі (2017–2018 рр.). *Humanitarian Vision*. 2017. Vol 3. № 1. P. 19–24.
3. Решение № 2009/371/ПВД Совета о создании Европейского полицейского ведомства (Европол). Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a78 (дата звернення 22.03.2019).
4. Європейський кодекс поліцейської етики. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету міністрів державам-членам щодо Європейського кодексу поліцейської етики. URL: <https://www.openpolice.ru/docs/evropejskij-kodeks-policejskoj-etiki/> (дата звернення 22.03.2019).
5. Кузьменко О. В., Пастух І. Д., Користін О. Є. Адміністративне право зарубіжних країн. К.: Юрінком Інтер, 2014. 525 с.
6. Шмідт-Ассманн Е. Загальне адміністративне право як ідея врегулювання: основні засади та завдання систематики адміністративного права. 2-ге вид. перероб. і допов. / пер. з нім. Г. Рижков, І. Сойко, А. Баканов; від. ред. О. Ситоїд. К.: К.І.С., 2009. 552 с.
7. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html> (дата звернення 22.03.2019).
8. Про завдання і повноваження Баварської державної поліції: Закон Федеративної республіки Німеччина від 14.09.1990 р. URL: http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/Bav_90.pdf (дата звернення 22.03.2019).
9. Про чиновників Федеральної поліції: Закон ФРН від 03.06.1976 р. URL: http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/Bav_90.pdf (дата звернення 22.03.2019).
10. Трофименко В. А. Нормативні акти етичної поведінки поліцейських як необхідна частина законодавчого забезпечення їхньої співпраці із суспільством. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2017. № 4 (35). С. 175–185.
11. Калаєнов Д. П. Правове регулювання діяльності поліції в країнах Європи. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 1. С. 34–36.

References

1. Khartiia Yevropeiskoho Soiuzu pro osnovni prava. Zakonodavstvo Ukrainy [European Union Charter of Fundamental Rights. Legislation of Ukraine]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524 [in Ukr.].
2. Dorosh, L., & Ivasechko, O. (2017). Osoblyvosti funktsionuvannia ta vyklyky rozvytku YeS u blyzkii perspektyvi (2017–2018 rr.) [Features of functioning and challenges of EU development in the near future (2017–2018)]. *Humanitarian Vision*, 3(1), 19–24 [in Ukr.].
3. Reshenie № 2009/371/PVD Soveta o sozdanii Evropejskogo policejskogo vedomstva (Evropol). Zakonodavstvo Ukraini [Decision No. 2009/371/PVD of the Council on the establishment of the European Police Office (Europol). Legislation of Ukraine]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a78 [in Russ.].
4. Yevropeyskiy kodeks politseiskoi etyky. Rekomendatsiia Rec (2001) 10 Komitету ministriv derzhavam-chlenam shchodo Yevropeiskoho kodeksu politseiskoi etyky [European Code of Police Ethics. Recommendation Rec (2001) 10 of the Committee of Ministers to Member States on the European Code of Police Ethics]. Retrieved from <https://www.openpolice.ru/docs/evropejskij-kodeks-policejskoj-etiki/> [in Ukr.].
5. Kuzmenko, O. V., Pastukh, I. D., & Korystin, O. Ye. (2014). Administratyvne pravo zarubizhnykh krain [Administrative law of foreign countries]. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukr.].
6. Shmidt-Assmann, E. (2009). Zahalne administratyvne pravo yak ideia vrehuliuвання: osnovni zasady ta zavdannia systematyky administratyvnoho prava [General administrative law as the idea of regulation: the basic principles and objectives of systematization of administrative law]. Kyiv: K.I.S., 552 p. [in Ukr.].
7. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Retrieved from <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>
8. Pro zavdannia i povnovazhennia Bavarskoi derzhavnoi politsii: Zakon Federatyvnoi respubliky Nimechchyna vid 14.09.1990 r. [On the tasks and powers of the Bavarian State Police: the Law of Federal Republic of

- Germany of September 14, 1990]. Retrieved from http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/Bav_90.pdf [in Ukr.].
9. Pro chynovnykiv Federalnoi politsii: Zakon FRN vid 03.06.1976 r. [On the officials of the Federal Police: the Law of Federal Republic of Germany of June 03, 1976]. Retrieved from http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/Bav_90.pdf [in Ukr.].
  10. Trofymenko, V. A. (2017). Normatyvni akty etychnoi povedinky politseyskykh yak neobkhidna chastyna zakonodavchoho zabezpechennia yikhnoi spivpratsi iz suspilstvom [Normative acts of ethical behavior of policemen as a necessary part of legislative provision of their cooperation with the society]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»* [Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law Academy], 4 (35), 175–185 [in Ukr.].
  11. Kalaianov, D. P. (2015). Pravove rehuliuвання diialnosti politsii v krainakh Yevropy [Legal regulation of police activities in European countries]. *Pivdenoukraiynskyi pravnychyi chasopys* [South Ukrainian Law Journal], 1, 34–36 [in Ukr.].

*Стаття: надійшла до редакції 18.04.2019
прийнята до друку 15.05.2019*

*The article: is received 18.04.2019
is accepted 15.05.2019*